

Motion till riksdagen 2019/20:828

av Louise Meijer m.fl. (M)

Högre utbildning och forskning

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att universitetsutbildningarnas kvalitetsutvärderingar bör reformeras och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utbildningars kvalitet bör kunna jämföras mellan olika lärosäten och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att resurstilldelningssystemet i högre utsträckning bör utgå från kvalitet och inte kvantitet och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att öka styrningen av dimensionering av utbildningar i syfte att minska antagningen till utbildningar förknippade med hög arbetslöshet och samtidigt öka antagningen till utbildningar med koppling till yrken med låg arbetslöshet och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att möjliggöra för fler lärosäten att ha en annan form av huvudmannaskap än en statlig myndighet och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att lärosätena bör ta del i om- och vidareutbildning av vuxna som vill byta karriär, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över reglerna för skattelättnader för utländska experter, specialister, forskare och andra nyckelpersoner och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förändra gränshindersproblematiken för tredjelandsmedborgare som vill bo i Sverige men arbeta i Danmark, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över reglerna för visum för utländska experter, startup-företag och investerare och tillkännager detta för regeringen.

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige som land måste definiera ett ERIC, europeiskt konsortium för forskningsinfrastruktur, och tillkännager detta för regeringen.

Ökad kvalitet för bättre konkurrens

Kvaliteten på de svenska universitetsutbildningarna måste öka. Ökad kvalitet har ett egenvärde i sig men är också viktigt i förhållande till hur de svenska utbildningarna mäter sig med exempelvis Danmarks utbildningar. I Skåne väljer de svenska studenterna inte bara mellan de regionala högre utbildningar som står till buds, de väljer också mellan de danska utbildningarna. I detta val blir kvaliteten på de svenska utbildningarna särskilt viktig.

För att öka kvaliteten på universitetsutbildningarna bör bedömningen av vad som är god kvalitet reformeras. Kvaliteten bör bedömas och utvärderas utifrån akademiska framgångar men i bedömningen bör till exempel också ingå hur väl studenterna lyckas efter avslutad utbildning när det kommer till arbete inom examensområdet samt antalet lärarledda timmar på utbildningen. Utgångspunkten för kvalitetsutvärderingarna måste vara resultatbaserad. För att enkelt kunna jämföra olika utbildningars kvalitet bör en rankinglista av utbildningar och kurser införas. Denna rankinglista ska vara offentlig och tillgänglig.

Konkurrenskraftiga och autonoma universitet

Resurstilldelningssystemet är idag baserat på antalet helårsstudier och helårsprestationer, dvs. hur många studenter som klarar att prestera 60 högskolepoäng under ett läsår. Systemet premierar inte kvalitet utan snarare att studenterna ska klara sina tentor. Den förra regeringen har tillsatt en utredning för att se över hur resurstilldelningssystemet kan förändras. Detta är välkommet.

Kvalitet måste vara ledordet vid tilldelning av resurser. Styrningen bör utgå från vad som ska uppnås och inte hur det uppnås.¹ På samma sätt som själva kvalitetsbedömningen måste reformeras, måste även de parametrar som ingår i kvalitetsbedömningen vara vägledande vid ersättningen till universiteten. Det handlar bland annat om anställningsbarheten, kopplingen mellan utbildning och näringslivet och antalet lärarledda timmar. Likaså bör det utredas om det är möjligt att utbildningens kvalitet i en internationell jämförelse ingår i underlaget för resurstilldelningssystemet. Genom denna förändring uppnås större självbestämmande för universiteten samtidigt som styrningen effektiviseras.

Lärosätena bestämmer idag i stort sett själva över dimensioneringen av utbildningarna. Utbudet ska enligt regleringsbrevet svara mot studenternas efterfrågan och arbetsmarknadens behov. Så som beskrivits ovan baseras de statliga anslagen för utbildning på grundnivå och avancerad nivå på antalet registrerade studenter och deras poängproduktion. Konsekvensen av detta blir att studenternas efterfrågan har mycket stor betydelse för dimensioneringen av utbildningen. Företrädare för arbetsmarknaden

¹ Peter Honeth, Svenskt Näringslivs skuggutredning till den statliga Styr- och resursutredningen: Tankar om inriktningen för ett nytt styr- och resurssystem för högskolan, s. 9.

har i ljuset av detta framfört att den högre utbildningen inte i tillräckligt stor utsträckning avseende dimensioneringen tar hänsyn till arbetsmarknadens behov.² I Danmark genomfördes dimensioneringsreformer under år 2014 och detta har fått effekt på utbildningarna. Med Danmark som föregångare³ bör även Sverige se över hur dimensioneringen kan förändras på så sätt att platserna på högre utbildning i större utsträckning anpassas efter arbetsmarknadens behov.

Ett flertal utredningar har berört möjligheten för lärosätena att byta juridisk form från myndigheter till exempelvis stiftelser eller en ny typ av juridisk person. Sveriges olika lärosäten skiljer sig i både förutsättningar och behov och en omvandling av samtliga lärosäten är förmodligen varken önskvärd eller tänkbar. Däremot skulle det vara både tänkbart och möjligt att fler universitet ges möjlighet till en annan form av huvudmannaskap än statlig myndighet.

Erfarenheterna från Handelshögskolan i Stockholm, Chalmers och Jönköping visar att ett annat huvudmannaskap lett till ökad autonomi och mer självständighet för högskolorna jämfört med de lärosäten som är statliga myndigheter.

Livslångt lärande

Vår befolkning lever allt längre och detta ställer krav på en flexibel arbetsmarknad. Det ställer också krav på ett flexibelt utbildningssystem för att kunna vidareutbilda sig och ombilda sig under senare delen av livet. Den högre utbildningen borde vara en del i denna om- och vidareutbildning. I Danmark infördes det under 2018 ett nytt utbildningsprogram som gör det möjligt för studenter att ta en yrkesexamen (erhvervskandidat) på deltid samtidigt som de arbetar vid sidan om studierna.⁴ Med inspiration från Danmark bör även Sveriges högre utbildning hjälpa till i den omställning som ett längre arbetsliv medför. En utredning bör därför tillsättas för att se på vilket sätt denna uppgift ska tilldelas lärosätena, t.ex. om det ska göras inom ramen för styrningen av lärosätena och hur detaljerad en sådan styrning ska vara.

Konkurrenskraftig forskningsnation

En viktig förutsättning för Sveriges konkurrenskraft är landets förmåga att attrahera utländska experter och forskare. De tillför och sprider kompetens till det svenska samhället och bidrar genom detta till att långsiktigt stärka Sveriges styrkepositioner inom företagande, teknik, innovationer och forskning. År 2001 infördes en möjlighet till skattelättnad för utländska nyckelpersoner, den så kallade expertskatten. År 2012 kompletterades lagstiftningen med en förenklingsregel. Rapporter visar dock att expertskatten i Sverige inte fungerar lika bra som i Danmark. De danska expertskatte-reglerna för forskare är mer generösa än de svenska.⁵ Antalet forskare och nyckel-

² Universitetskanslersämbetet, Samverkan om dimensionering av utbildning: En kartläggning – rapportering av ett regeringsuppdrag, s. 6.

³ Svenskt Näringslivs skuggutredning till den statliga Styr- och resursutredningen: Erfarenheter från Danmarks ramverk för forskning och högre utbildning, s. 10 f.

⁴ Svenskt Näringslivs skuggutredning till den statliga Styr- och resursutredningen: Erfarenheter från Danmarks ramverk för forskning och högre utbildning, s. 20.

⁵ Anders Lilja, Utländsk spetskompetens – en nyckelfråga för Sverige: Förslag på vissa förändringar av

personer som utnyttjar expertskatten i Danmark är betydligt fler än i Sverige. I sammanhanget ska man beakta att Sverige är ett större land och har fler stora företag än Danmark.

Fristående institut med fokus på experter, forskare och specialister menar att skälen kan vara att inkomstgränsen för att ansöka om expertskatt är högre i Sverige samt att den danska expertskatten gäller under längre tid än i Sverige. För att förbättra möjligheterna att attrahera utländska experter, specialister och forskare till den svenska arbetsmarknaden och till svenska företag bör skattelättnaden för utländska experter, specialister, forskare och andra nyckelpersoner ses över – både avseende den tidsperiod som skattelättnaden kan användas och avseende den inkomstgräns som reglerar vilka som kan ansöka om skattelättnad. Sveriges konkurrenskraft är beroende av att vi kan attrahera spetskompetens.

Utöver den svenska expertskatten så finns även andra hinder för utländska forskare att vara verksamma i Sverige, nämligen gränshindersproblematiken för tredjelandsmedborgare vid arbete och bostad i Danmark respektive Sverige. ESS i Lund har sin databasbearbetning från ESS i Köpenhamn. Det innebär för vissa att arbete och boende är förlagt till två olika länder. Forskarna och experterna kommer inte bara från EU utan också från resten av världen, tredjelandsmedborgare, och detta innebär ett nytt perspektiv på gränshindersproblematiken i ett större perspektiv inte minst med tanke på England och brexit.

De svenska lagar och regler som ger förutsättningar för utländsk arbetskraft, gästforskare och sekondering är avgörande för hur framgångsrika svenska lärosäten och företag blir på att nyttja anläggningen ESS och MAX IV i Lund. Eftersom detta berör ett stort antal personer som behöver komma till Sverige för att säkra den svenska kapitaliseringen av anläggningarna, är detta av yttersta vikt.

Inom ramen för Cross Border Science and Society har delprojektet Gränshinder använt forskares tidigare erfarenhet kopplat till myndigheter för att lösa ut gränshindersfrågor. Det har i Danmark resulterat i en ny dansk lag för ESS-anställda som går under benämningen Lex ESS. Det är viktigt att bygga vidare på erfarenheterna från kartläggning inom projektet och göra det enkelt och friktionsfritt för personer som rör sig över världen och kommer till ESS i Lund inom ramen för europeiskt forskningsinfrastrukturkonsortium (ERIC). Därför är det viktigt att Sverige nationellt definierar ERIC. Det är inte hållbart att varje myndighet gör en egen tolkning som bygger på att försöka passa in ERIC:et i ett redan färdigt system. Internationellt är ett ERIC, europeiskt konsortium för forskningsinfrastruktur, en statlig angelägenhet. Så bör det även vara i Sverige. Länder som arbetar med ERIC:s såsom Tyskland, Frankrike, England och Schweiz förvånas över att Sverige saknar en statlig definition av begreppet.

Exempelvis har Skatteverket en definition av ESS-anläggningen som gör att de hamnar inom ramen för den kommande lagstiftningen om Economic Employment som träder i kraft 2021. Det kommer att ha en negativ påverkan på anläggningen då de till största del har sin in-kind-verksamhet i form av personer. Därför behöver en samordnad beskrivning för definitionen av ERIC från staten komma på plats snarast.

Internationella forskare ska vilja vara verksamma i Öresundsregionen. Då är det viktigt att attrahera och behålla kompetenta och kunniga personer som sköter och

använder ESS och MAX IV. Det är en nyckelfaktor för det svenska utbytet av anläggningarna.

För att attrahera särskilda talanger till Sverige bör även våra visumregler ses över. I dag måste personer som vill arbeta i Sverige ha en anställning innan de kan resa hit för att arbeta. Att söka jobb på avstånd kan många gånger vara förenat med stora svårigheter. Det bör därför införas särskilda talangvisum, så att högkvalificerade personer kan komma till Sverige och söka jobb på plats. För att dessutom underlätta för den som vill starta företag och investera här, bör också särskilda visum för exempelvis startups och investerare införas. Inspiration bör hämtas från andra länder, till exempel Kanada och Nederländerna.

Louise Meijer (M)

Tobias Billström (M)

Anders Hansson (M)

Maria Malmer Stenergard (M)

Hans Wallmark (M)

Ann-Charlotte Hammar Johnsson (M)

Ulrika Heindorff (M)

Noria Manouchi (M)

Boriana Åberg (M)